

Bismillohir-Rahmonir-Rahim

Hamd angakim, zotig'a hamd onchakim, sazovordur, aytsa bo'lmas va sano angakim, ehsonig'a sano onchakim, yeri bordur bitsa bo'lmas. Zoti jami' kamolat sifoti bila mavsum, sifotidin majmu'i kamolot kashf ahlig'a makshuf. Tanzih til sharh qilurdir mubarro, taqdisi el vasf etardin muarro. Azamati bog'ida sipehri davvor bir nilufardin kam va qudrati ollida nujumi sobita va sayyora ul nilufar yuzida bir necha qatrai shabnam. Nilufar yuziga shabnam sochquchi ham ul va shabnam suyidin nilufarzor, balki gulistoni Eram ochg'uchi ham ul. Beniyoqliq'ga janbida charxi nigun bir gadoy, niyozmand va chorasozlig'ga ollida dahri buqalamun bir bechorai ajzpayvand. Vujudi mulohazasida ofarinish vujudi nomavjud, zoti mutolaasida avvalin va oxirin budi nobud. Xoni ehsoni tegrasida oliy shon shohlar rizqqa soyil va ilmi bepoyoni taaqqulida oliy makon ogohlar jahlg'a qoyil. Qahhorlig'ga sarsari uchurg'a sobit va sayyor, nastaranning sochilg'on yafrog'lari jabborlig'ga quyuni sovurg'a dahri g'addor. Bayt ul-hazanning to'kulg'on tufrog'lari yo'qni bor qilmoq va borni yo'q qilmoq aning qudratig'a oson, boru yo'q va yo'qu bor aning ehsonidin umidvor va qahridin haroson. Bir ovuch tufrog'ni malakut xaylida xilofat taxtig'a o'lturmoq anga yarashur va yillar maloikai muqarrabing'a peshvolik qilg'onning bo'yning'a la'nat tavqi ul solur.

Qit'a:

Qodirekim, qudratidin muncha yuz amri g'arib,
Bo'lsa har soatda mavjud andin ermastur ajab,
O'n sekiz ming olamu odam yaratib, aylamak
Bir kishini ofarinish daftaridin muntaxab.
Ul qila olur anga keldi musallam bu umur,
Gar o'zi erdi musabbab, lek bu bo'ldi sabab.

Va durudi noma'dud ul mahbubi oqibat Mahmudg'akim(1), haq taolo anga qurb va manzilat berdikim, olam va odam vujudidin maqsud aning vujudi erdi. Xujasta tiynati ruhi pokdin tohir va farxunda xilqati anosir tarkibidin pok erkani zohir. Anosirining(2) yeli Masih(3) anfosu va tufrog'ga Ya'qub(4) ko'zining to'tiyosi va suyi Hizr(5) chashmasining zuloli va o'ti kalim daraxtining nori ishti'oli. Bu anosirni ruhi pok desa yeri bor va ruhig'a ruhi fidok demak sazovor. Toyiri sidranishin Buroqi(6) barqgomi va soyiri. Ruh ul-aminning(7) ulvi xiromi. Aflok shabistoni yuzi bahoridin gulshan va maloiki uyuni raxshi g'uboridin ravshan. Kalomi sha'nida "Mayantiq u inal xavy"(8) va nutqi bayonida "in huva illo vahyun yuho"(9). Asrori ilohig'a zoti amin va inoyat nomutanohidin oti "rahmat ul-olamin"(10).

Masnaviy:

Iki gisusi iki laylat ul-qadr,
Bu yanglig' iki layl ichra yuzi badr,
Laylu badr o'lub sham'i shabiston,
Uzoridin xo'y anda kavkabiston.
Bu kavkablardin aylab tengri mavjud,
Nubuvvat ma'sharig'a durri maqsud.
Nubuvvat spehrida quyosh erkoni ma'lum,
Musohiblar sha'nida ashobi kanijum(11).

(Salovati Ollohi alayhi va alo olihi va ashobihi alo yavmiddini)(12).

Ammo ba'd: fuqaroning gadoyi va g'aroib masturalarining chehrakushoni al-faqir ul-haqir Alisher al-mulaqqab bin-Navoiy (g'affara zunubihi va sattara ayyubihi)(13) mundaq arz qilur va adosin o'ziga farz bilurkim, bu xoksori parishon ro'zgor shabob avonining bidoyatidin kuhulat zamonining nihoyatig'acha davron voqeotidin va sipehri gardon hodisotidin va dahri fitnangiz buqalamunlug'idin va zamonai rangomiz gunogunlig'idin muddati madid va ahdi baid har nav' shiq va suratda aqdom urdum va har tavr suluk va kisvatda yugurdum va o'zumnn yaxshi-yamon xizmat va suhbatig'a yetkurdim. Goh mazallat va ano vayronida shevan ko'rguzdum va goh izzat g'ino bo'stonida anjuman tuzdum.

Masnaviy:

Gahe topdim falakdin notavonlig',
Gohe ko'rdim zamondin komronlig',
Base issig', sovug' ko'rdo'm zamonda,
Base achchig', chuchuk tottim jahonda.

Iflos va notavonlig' hangomida, ya'ni falokat va nomurodlig' ayyomida goh ilm madorisida safi niolda yer tuttum, goh ulamo majlisida ilm nuridin ko'ngulni yoruttum. Goh atqiyoy masojidida alar qadami yetgan yerga yuz qo'yidum va sajda kasratidin manglayim terisini so'yidum. Va goh safo xonaqohi ahli ibrikig'a suv quymoq bila arjumand bo'ldum va goh fano dayri xayli sabukashlig'idin sarbaland bo'ldum. Va goh laimlar olida xorlig' va goh arzollar olida bee'tiborlig' ko'rdu. Va goh ishq ko'yida beboklik va odamiyush parichehralarg'a haloklik dast berdi. Va goh junun mahallasida arzol bo'ynumg'a silliy urdilar va atfol boshing'a tosh yog'durdilar va goh shahrim eli sitamidin g'urbatka tushtum va g'arib xaloyiqqa qo'shuldum va qovushtum. Va jibol kullasi oromgohim bo'ldi va goh saxro etogi panohim bo'ldi. Va goh g'urbatda alil va g'arib elga zalil bo'ldum. Goh bu shiddatlardin azmi vatan qildim. Va goh azizlar xizmatidin o'zumni bahramand va so'zumni dilpisand va arjumand toptim.

Ruboiy:

Gardun gah manga jafou dunluq qildi,
Baxtim kibi har ishta zabunluq qildi,
Gah kom sari rahnamunluq qildi,
Alqissa: base buqalamunluq qildi.

Ammo shug'l va komronliq chog'ida va ko'ngul mulki xalq hujumi bulg'og'ida va goh amorat masnadida o'lturdum va hukm va hukumat mahkamasida dodxoh so'r'dum va goh podshoh nayobatida taraqqub tuzdum va nazzoragar elga o'zumni komron ko'rguzdum. Va goh makrumat ayvonini makon qildim va akobir va ashrofini ta'zim yuzidin mehmon qildim. Va goh nishot bog'ida bazm tarhi soldim va soqiy va mutrib bazmu simoidin bahra oldim. Va goh salotni muxolafatlarida arog'a kirdim va munozaatlarin muvofaqatg'a qaror berdim. Goh harb ma'rakasig'a o'zumni soldim, va jahl va nodonliq tuhmatin bo'ynumga oldim. Va goh xayrot ahlig'a o'zumni qottim va har nav' xayr buq'alari tuzattim, andoqki, sa'yimdin rabotlar bo'ldi va andin musofirlarg'a nishotlar bo'ldi. Bayt:

Dimog'ima tushubon ko'p tasavvuru pindor,
O'zumni johu ulug'luqqa ayladim izhor.

Bu muqaddimotdin maqsad bukim, har ko'y va ko'chada yugurubmen va olam aholidin har nav' elga o'zumni yetkurubmen va yaxshi-yomonning af'olin bilibmen va yamonu yaxshi xislatlarin tajriba qilibmen. Xayr va shar'din no'sh va nish ko'ksumga yetibdur va laim va karim zahm va marhamin ko'nglum dark etibdur. Va zamon aholidin bayozi ashob va davron xaylidin ba'zi ahbobki, bu hollardin xabarsiz va ko'ngullari bu xayr va shar'din asarsizdur.

Qit'a:

Ne bilgay ul kishikim, shahdu mayni totmaydur
Ki, vaslu hajr kibi ul chuchuk durur, bu achig'.
Bilur zalil musofirki, po'ya aylarda,
Qumu to'zong yumshog', tog'u xoradur qatig'.

Bu nav' ashob va ahbobg'a intiboh qilmoq va alarni bu nav' holatdin ogoh qilmoq vojib ko'rundiki, har toifa xisolidin vuquflari va har tabaqa ahvolidin shuurlari bo'lganki, munosib el xizmatig'a shitob qilg'aylar va nomunosib el suhbatidin ijtinob vojib bilgaylar va bori el bila maxfiy rozlarin so'zlashgaylar va shayotin va ins makru firibdin boziy yemagaylar. Va har nav' el suhbat va xususiyatiki, alarga havas bo'lg'ay, bu faqirning tajribasi alarg'a bas bo'lg'ay.

Chun bu maqolatning qulubg'a mahbublug'i ma'lum bo'ldi, anga "Mahbub ul-qulub" ot qo'yuldi. Va bu bitilgan favoidning kayfiyati chun bilildi, ani uch qism qilindi.

Avvalgi qism: soir un-nosning af'ol va ahvolining kayfiyati(14).

Ikkinchi qism: hamida af'ol va zamima xisol xosiyati(15).

Uchinchi qism: mutafarriqa favoid va amsol surati(16).

Umid ulkim, o'qug'uvchilar diqqat va e'tibor ko'zi bila nazar solg'aylar va har qaysi o'z fahmu idroklarig'a ko'ra bahra olg'aylar, bitguchiga ham bir duo bila bahra yetkurgaylar va ruhini ul duo futuhi bila sevundurgaylar.

Avvalgi Qism: Xaloyiq Ahvol Va Af'ol Va Aqvolining Kayfiyati

Ul Qirq Fasldur

Birinchi Fasl: Odil Salotin Zikrida

Odilu oqil podshoh ibodullohg'a zillulloh. Xilofat mulki aning farmonida "inni joilun fil arz xalifa"(1)ning sha'nida. Bukim odil podshoh ta'rifdin biyikroq erur "valadat fiz-zamon as-sulton ul-odil(2)" andin xabar berur. Ulki aning zoti bila mubohidur xojai kavnayn(3) debdurkim, "adli soat xabara min ibodat ul-saqlin"(4).

Odil podshoh haqdin xaloyiqqa rahmatdur va mamolikka mujibi ammiyat va rafohiyat. Quyosh bila abri bahordek qora tufrog'din gullar ochar va mulk ahli boshig'a oltun bila durlar sochar. Fuqaro va notavonlar aning rifq va madorosidin osuda, zalama va avonlar aning tig'i siyosatidin farsuda. Hirosatidin qo'yu qo'zi bo'ri xavfidin emin va siyosatidin musofir ko'ngli qaroqchi vahmidin mutmain. Rifatidin har maktabda atfol g'avg'osi va muxofazatidin zuafu hammomida alarning alolosi, haybatidin yo'llar qaroqchidin xoli va qo'llar to'la ulus moli va zabtidin amaldorlar qalami sinuq va sitamkorlar alami yikuq. Jiddidin masojid jamoat aholidin mamlu va madoris bahs va jadal xaylidin g'uluv. Qisosi tig'idin o'g'ri ilgi el molidin ko'toh, intiqomi biymidin qoti' tariq holi adam biyobonida taboh. Tunning ko'pi do'konlarda savdo uchun sham' va avbosh ko'cha gashtidin ko'ngullari jam'. Shomdin to sahar xonaqohlar eshigi ochuq va xilvatlar ibodat nuridin yoruq. Shahrda qo'ylar posboni ul, yozida qo'ylar shuboni ul. Raiyyatg'a saro va bog' andin ma'mur va sipohig'a kom va farog' andin mavfur.

Andin kechalar atrok zuafosi ishi o'rg'ushtak va atfol varzishi oq so'ngak. Ajuzlar charx uni maddi bila aning duosig'a nag'masoz va kanizaklar momuq sabamoq uni bila aning olqishig'a nag'mapardoz. Fuqaro ishi anga ham duo va ham nozish, aning da'bi fuqarog'a ham saxo va ham navozish.

Ochlar g'izosi bazl va atosi xonidin, yalang'ochlar libosi xizonai lutf va ehsonidin. Mulk bog'in ma'mur qilurg'a abri serob va mulk ahli ko'zin yoruturg'a mehri jahontob. O'zga mulkning raoyo va xalqi aning orzusida va yana kishvar mazlumlari aning adli duosi guftigo'sida. Yaxshi otig'a ulamo ishi rasoil tartibi va yaxshi sifotig'a shuaro varzishi qasoyid tarkibi, mug'anniyar ishtig'oli sanosi uchun surud tuzmak va musanniflar maqoli duosi ohangida nag'ma ko'rguzmak. Xalq rizosidin haq rizosig'a tolib va dodxoh so'rarda so'rug' kuni vahmi ko'nglig'a g'olib.

Masnaviy:

Ulus podshohiyu darveshvash,
Anga shohliqdin kelib faqr xash,
Jahondorlarg'a sipehr intiboh,
Valiy ahli faqr olida xoqi roh,
Jahon mulki olinda xoshokcha,
Vale bir ko'ngul mulqi aflokcha.
Bori benavolar navosozi ul,
Hamul nav'kim, Shoh Abulg'oz(5) ul,

Kelib ayni insonu insoni ayn,
Jahon vorisi Shoh Sulton Husayn
Ki, to bo'lsa gardung'a davvorliq,
Anga boqiy o'lsun jahondorliq.
Xaloyiqqa bu shahdin o'lsun nishot,
Dame bo'lmasun xoli andin bisot.

Ikkinchi Fasl: Islompanoh Beklar Zikrida

Mundoq shohga musulmon bek nabiy xizmatida to'rt yordim biridek. Nomurodlarning panohi va podshohning davlatxohi. Shohg'a dunyoda chin so'z deguvchi va aning oxirati g'amin yeguvchi. Yomonlar andin haroson va yaxshilar dushvorlig'i oson. El moli tama'i ko'nglida nobud va ayoli xayoli zamirida nomavjud. Murodi raoyo ammiyati va maqsudi baroyo jam'iyati. Ul musulmonlarg'a rizojo'y va musulmonlar anga duogo'y. O'zining zoti tuzuk va sa'yi shoh eshigida tuzukluk. Shoh eshigi mundoq bekdin xoli bo'lmasun va davlatning andin o'zga intiqoli bo'lmasun.

Uchinchi Fasl: Nomunosib Noiblar Zikrida

Yolg'onchi xudnamo noib nisbati musallamai kazzob millati, nubuvvat tuhmatin o'ziga solg'on va Jabroil(6) vahyidin degoni bori yolg'on. Munga ham shox xususiyati izhori g'ayri voqe' yolg'on bori. Yolg'on hukm yetkururiga bois tama'i shum va o'truk parvona yetkururiga sabab hirs mazlum. Nima olurda yolg'on anga chin o'rnig'a va musulmonlarg'a nuqson anga din o'rnig'a, yolg'on borida anga chin demaki mahol va rishvat olurda o'zga so'z deb, ammo ko'nglida o'zga xayol. Mundoq noibki, bir bo'lmag'an fe'liyu qavli, shoh eshigidin gum bo'lg'oni avli.

To'rtinchi Fasl: Zolim Va Johil Va Fosiq Podshohlar Zikrida

Odil podshoh ko'zgu va bu aning uchasidur. Ul yoruq, subh, bu aning qorong'u kechasidur. Zulm aning ko'nglig'a marg'ub va fisq aning xotiriga mahbub. Mulk buzug'lig'idin zamiriga jam'iyat va ulus parishonlig'idin xotiriga ammiyat. Obodlar aning zulmidin vayrona, kabutar toqchalari boyqushg'a oshiyona. Boda seli chun bazmida to'g'yon qilib, ul sel mulk ma'muralarin vayron qilib. Suvchi xonasig'a farsh masjid ravoqi to'kulgonidin va ko'plari boshig'a xisht mehrob toqi yemrulgonidin. Agar qon to'kmak anga pesha, kimki joni bor anga andesha. Agar shurbg'a mash'uf - ko'y va ko'cha musulmonlarg'a maxuf. Agar fosiq bo'lsa va bad, af'ol - el irzi va ayolig'a andin biymu nakol. Va sitezaro'y bo'lsa va xudroy mushfiq Navoiy jonig'a voy!

O'z noshoyisti o'z olida xo'b va el ma'quli anga mardud va ma'yub. Ko'p xizmat oz sahv bila olida nobud va ko'p haq va rost oz xato bila ilayida nomavjud. Xato royi o'ng kelmasa, daxlsizlarga shirkat, balki naqiz tutqonlarg'a ziyoda tuhmat. Nosavob xayoli tuz chiqmasa, shirkati yo'qlarg'a itob va balki xabari yo'qlarga aroda azob. Hayot suyin og'u desa, musallam tutmog'on gunahkor va quyosh nurin qorong'u desa, tahsin qilmog'on tiyra ro'zgor.

O'z jonibidin qatraning daryocha hurmati va zarraning bayzacha qiymati. El tarafidin moli olam bir qora puldin kam va fido qilg'on joni aziz, oncha yo'qkim, bir pashiz. Qora quzg'unni oq tuyg'un desa, qozni yaxshi olur demagan muqassir. Yoruq kunni tiyra tun desa, suho ko'runadur demagan mudbir.

Chin der elga - jon xatari, xayrg'a dalolat qilg'uvchig'a o'lum zarari. Haq aning qoshida botil, xiradmand aning aqidasida johil.

Eldin ko'nglida kiynasi - maxfiy xazinasining dafinasi. Qatl uchun jon bermak shiori, el molu jonig'a qasd - shikori.

Bu yomon podshohki, bo'lg'ay vaziri ham yomon, andoqki, Fir'avn nayobatida Homon(7).

Bayt:

Uylakim shoh morg'a bo'lg'ay mumid ham ja'fariy,

Yo vaboyi xalqqa toun ham o'lg'ay bir sari.

Tengri mundoq balolarni adam chohidin vujud taxtgohig'a kelturmasun va yo'qluq zindonidin borlig' shahristonig'a yetkurmasun.

Beshinchi Fasl: Vuzaro Zikrida

Vazir vizrdin mushtaqudur va bu fe'l aning zotig'a ahaq va alyaqdur. Bu ishni pisandida qilg'on Osaf(8) ermishkim, nigini naqshi "qad rahimallohu man in-safa"(9) ermish. Hamonoki, Osaf bordi, insofin olib bordi va insof gavharin bu noinsoflar orasidin chiqordi. Kishi agarchi o'zin yeldek har yon solg'ay, Osafni bu xokdonda qayda topa olg'ay. Dahr elida birovki Osaf nihoddur, bilgaykim, Sulaymon taxti barboddur.

Bu zolimlar - mulkni barbod berguvchilardur va mulk ahli yig'ishturg'onlarin bitirguvchilardur. Avlo ulkim, bular zikrida kishi xoma surmagan va bu xomadek qora yuzluklar otin qalam tiliga kelturmaganay. Zahr berib bemor o'lturguvchi tabib, bularning holig'a mushobehdur va qarib.

Bu ikki xayldin har biri bir af'i, shohg'a vojibdur bularniig daf'i. Bular, jumlasini chiyonlar, xaloyiqqa yetkurur ziyonlar. Kilklari no'g'i aqrab nishi, raiyat jonig'a ul nish tashvishi. Necha bu nish mazlumlarg'a sanchilg'ay, umid ulki, boshlari ajal toshi bila yanchilg'ay.

Masnaviy:

Bulardin gar a'lo gar adno durur

Kim, andin xaloyiqqa izo durur.

Shah o'lturmas avlodur ul elni bot

Ki, debdur nabiy "iqtilso almu'ziyat"(10)

Oltinchi Fasl: Noqobil Sadrlar Zikrida

This is not registered version of TotalDocConverter

Bediyon shikoyatini sayin olib qilin. Bu fikr agar omiydur fisqu fujur aning komidur. Majlisida nag'manavozliq ilm va taqvo azosig'a - navhasozliq. Ulamo kelturgan gulob shishalariki xoli qolib, boda solurg'a ani mulozimlari olib. Bu kelturgan nabot gazak uchun ushalib, vazifa vajhlari o'zga asbob uchun sayg'olib Badkirdor anda g'alaba va poykor anda talaba. Navkarlariga osh xonaqoh rotibasidin va chuhralarig'a maosh shayx va mudarris vazifasidin. Bazmig'a may kelturgali muhtasib rozi va mayg'a bodapolo rishi qozi, kishvarki, anda manohiy mundoq behisob bo'lg'ay, islom va shariatg'a ne izzat va ne hisob bo'lg'ay.

Sadr kerak ulamog'a dastyor bo'lsa va mashoyixqa korguzor va xizmatkor va sodotg'a mumid va fuqaro xizmatida mujid. Zulm rishtasin uzguvchi va avqof buzug'in tuzguvchi va ziroat kasratida sa'y ko'rguzguvchi.

Masnaviy:

Yo'q ulkim fosiqa xammoru zukka
Ki, buzg'ay garchi bo'lg'ay xoja dukka.
Rikobi naqshi kimsonlig' sarosar
To'nida ortiq ondin zebu zavar.
Qit'a:

Keraki boshig'a qo'ysa aloqalik dastor,
Yana rido ham aning egnida mavoliydek.
Yo'q ulki, markabi bo'ynig'a bog'lab ossa qo'tos,
Osilg'ay o'zining o'z bo'g'zidin saqolidek.